

Gáspár Tibor ny. mk. vezérőrnagy:

EGY SAJÁTOS LOGISZTIKAI MŰVELET: A MUNKÁSŐRSÉG FEGYVERZETÉNEK ÁTVÉTELE

ÖSSZEFOGLALÓ: 1989. október 20-án döntött az Országgyűlés a Munkásőrség felszámolásáról. A feladat legkényesebb része, a fegyverek és lőszer átvétele, begyűjtése a Magyar Honvédségre hárult. Ez egy igazi logisztikai művelet volt, igaz, akkor még nem neveztük így. Jelen írásomban, mint az események egyik résztvevője, e logisztikai művelet legjellemzőbb történéseit, adatait adom közre.

KULCSSZAVAK: fegyver, lőszer, Munkásőrség, logisztikai művelet, átvevőcsoportok

RÖVIDEN AZ ELŐZMÉNYEKRŐL

A munkásság felfegyverzése már a forradalom alatt felmerült. „Október 28-ra megszületett a döntés a kerületi munkásmilíciák megszervezéséről, s arról, hogy a fegyverelosztást a Budapesti Pártbizottság szervezi meg. »Azt a feladatot kaptam, hogy a Honvédelmi Minisztériumban tekintsük át a helyzetet, és a Katonai Bizottsággal együttműködve szervezzük meg a végrehajtást... Ugrai Ferenc elvtárs, a tüzérség és a fegyverellátó fegyvernem parancsnoka kapta a feladatot a fegyverek szállítására, a Budapesti Pártbizottság rendelkezése szerint« – emlékezik Czinege Lajos, aki az események idején a Központi Vezetőség adminisztratív osztályának vezetője volt.”¹

Bereczki Imre őrnagy (később vezérőrnagy), aki akkor a Magyar Néphadsereg Tüzér Parancsnokság Fegyverzeti Csoportfőnöke volt, visszaemlékezésében így ír erről: „1956. X. 23-án kb. 23 órakor a HM Bata István vezds. szóbeli parancsa alapján a Fe. Csf. intézkedett fegyverek és lőszernek a HM-be való szállítására Tápiószecsőről, illetve Törökbálintról, hogy a kapott utasítások alapján a Bp. Kerületi PB-ok fegyverrel és lőszerrel való ellátását, a későbbiekben a fegyv. elosztóhelyek létrehozását biztosítsa. A HM-től, esetenként a Tü. Pk-tól kapott utasítások alapján a szállítások 24., 25., 26., 27. és 28-án történtek. A kapott parancsok alapján a munkások felfegyverzésére vonatkozó terveknek megfelelően a Fe. Csf.-ség négy fegyverelosztó helyet szervezett és töltött fel megfelelő mennyiségű fegyverrel és lőszerrel. Ezek a pontok az alábbi helyeken és vezetőkkel lettek megalakítva, mintegy 65 gk mennyiségű fegyverből és a szükséges lőszerből:

1. HM fegyverraktár	Csillag fhdgy.
2. Mátyás-laktanya, Róbert K. krt.	Fátrai K. szds.
3. Zrínyi Akadémia	Kalina B. szds.
4. HDS Parancsnokság, Budaörsi út	Grényi I. szds.

¹ Róder László: Született a párt és a nép bizalmából. A Munkásőrség megalakulása és szerepe a munkáshatalom megszilárdításában. Reflektor Kiadó, 1986, 49.

Az elosztóhelyek az események alakulása miatt 1956. XI. 4-én gyakorlatilag megszűntek, majd az ott tárolt fegyv. ag-ok egy része a később megalakult karhatalom felszerelésére lett felhasználva, részben visszakerült központi készletbe.”²

A Munkásőrséget, a levett 1956-os forradalom után, az MSZMP Ideiglenes Intéző Bizottsága 1957. január 29-i határozatára hozták létre. 1957. február 18-án adta ki a Népköztársaság Elnöki Tanácsa a Munkásőrség megszervezéséről szóló 1957. évi 13. számú törvényerejű rendeletét. A törvényerejű rendelettel egy időben elkészült annak végrehajtási utasítása, a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 3075/1957. számú kormányhatározata is.³ A Munkásőrség felszereléséért a belügyminisztert tette felelőssé a kormányhatározat. Ezt a rendelkezést március 21-én megváltoztatták, a Honvédelmi Minisztérium kapta a feladatot, hogy a Munkásőrséget közvetlenül a néphadsereg raktáraiból lássák el.⁴ A Munkásőrség Országos Parancsnokságán a fegyverzeti és technikai osztály vezetője Frey Andor⁵ lett.⁶

A szükséges fegyverzetet úgy állapították meg, hogy minden munkásörnek legyen 7,62 mm-es TT pisztolya, az állomány kétharmadának PPS géppisztolya, egyharmadának karabélyá. A Munkásőrség fegyverzetéhez soroltak még 308 golyósórót és ugyanannyi Gorjunov géppuskát, továbbá 30 400 támadó, ugyanannyi védő és 10 500 könnyfakasztó kézigránátot is.⁷

A Munkásőrség fegyverzete a későbbiekben folyamatosan bővült (a létszámnövekedés miatt) és korszerűsödött.⁸ Az ország gazdasági helyzetének javulásával a Munkásőrségnél is megjelentek azok a lövészfegyverek, amelyek a Magyar Néphadseregben is rendszeresítve voltak.

A testület ténylegesen „párthadseregeként” (korabeli meghatározás) működött, közvetlenül az MSZMP-nek alárendelve mint „fegyveres testület”. Szervezetileg a kerületi rendőrkapitányság alá tartozott, a tagok felvételéről azonban a pártbizottságok döntöttek.

A kezdeti 20 000 tagból lassanként egy 60 000 fős testület lett. Habár soha nem vetették be, jelentős szerepe volt a „puha diktatúra” fenntartásában, a „belső ellenség” felkutatásában. Bár tagjai éles harci bevetésen nem vettek részt, de az árvízvédelemben, állategészségügyi kordonok fenntartásában stb. aktív szerepet vállaltak.

1989. október 31-én az ún. „négyigenes” népszavazáson a szavazók 94,9%-a a Munkásőrség megszüntetésére szavazott. Ez csak megerősítette a már korábban elfogadott törvényt, melynek következtében a testület 1989. október 20-án jogutód nélkül feloszlott.⁹

A törvény a következőket tartalmazta:

„1989. évi XXX. törvény a munkásőrség megszüntetéséről

A munkásőrség tagjai több mint három évtizeden át becsülettel látták el önként vállalt szolgálatukat. A társadalomban bekövetkezett változások azonban ma már nem indokolják

² Hadtörténelmi Levéltár MN – KGY A II/B, 32., 15–16.

³ Róder László: i. m. 49.

⁴ Uo. 50.

⁵ Frey Andor ezredes 1956. szeptember 21-ig a Magyar Néphadsereg Tüzér Parancsnokság fegyverzeti csoportfőnöke volt, egészségügyi okokból tartalékalállományba helyezték. Lásd Gáspár Tibor: A magyar fegyver- és löszerbiztosítás története. A Magyar Honvédség Fegyverzettechnikai Szolgálatfőnökség és jogelőd szervezeti vázlatos története. Zrínyi Kiadó, 2015, 83.

⁶ Róder László: i. m. 51.

⁷ Uo. 54.

⁸ Dr. Kiss Dávid: A Munkásőrség híradásának kiépítése. Katonai Logisztika, 2016/1., 302–328.

⁹ 1989. évi XXX. törvény

ennek a fegyveres testületnek a fenntartását. Ezért a többpártrendszerű demokratikus jogállamba történő békés átmenet nemzeti ügyétől vezérelve, az Országgyűlés a következő törvényt alkotja:

1. § A munkásőrség megszűnik.

2. § (1) Ez a törvény a kihirdetése napján lép hatályba. Ezzel egyidejűleg a munkásőrségről szóló 1957. évi 13. törvényerejű rendelet, valamint a 49/1978. (X. 19.) MT rendelet hatályát veszti.

(2) E törvény végrehajtásáról a Minisztertanács gondoskodik. Ennek során 1989. december 31-éig intézkedik a munkásőrség hivatásos és polgári állománya helyzetének rendezéséről, haditechnikai eszközeinek a Magyar Néphadsereg részére történő átadásáról, egyéb vagyona megfelelő hasznosításáról, a honvédelmi miniszter útján pedig intézkedik, hogy eddig – a hátország védelme keretében – a munkásőrségre háruló területvédelmi feladatokat a Magyar Néphadsereg lássa el.¹⁰

A feladat megszervezése és végrehajtása

A törvény végrehajtására kormánybiztost jelöltek ki. A hadseregére háruló feladatokat dr. Ungvár Gyula mk. vezérőrnagy, az MH fegyverzeti és technikai főcsoportfőnök I. helyettese irányította. Már a törvény-előkészítés időszakában megkezdődött a tervezés, mivel a fő követelmény az volt, hogy október 23-ig, a forradalom évfordulójáig, a Magyar Honvédség a Munkásőrség fegyverzetét, lőszer- és robbanóanyag-készletét vegye át. A feladat első részében a hadsereg átvette a fegyver- és lőszerraktárak őrzését. Ez 1989. október 23-án 12.00-ig mindenhol megtörtént. Az őrlétszám megyénkénti megoszlása a következő volt:

Budapest	139 fő;	Nógrád megye	28 fő;
Baranya megye	25 fő;	Pest megye	34 fő;
Bács megye	23 fő;	Somogy megye	25 fő;
Békés megye	31 fő;	Szabolcs megye	27 fő;
Borsod megye	56 fő;	Szolnok megye	37 fő;
Csongrád megye	18 fő;	Tolna megye	26 fő;
Fejér megye	24 fő;	Vas megye	23 fő;
Győr megye	32 fő;	Veszprém megye	29 fő;
Hajdú megye	27 fő;	Zala megye	28 fő;
Heves megye	26 fő;	ÖSSZESEN:	672 fő. ¹¹
Komárom megye	14 fő;		

Az átveendő fegyver- és lőszer mennyiség a következő volt:

pisztoly	52 286 db
pisztolylőszer	981 203 db
géppisztoly	53 743 db
géppisztolylőszer	19 299 034 db
golyószóró	3751 db
géppuska	582 db

¹⁰ Az 1989. évi XXX. törvény 1–2. §-a.

¹¹ Kimutatás a Munkásőrség fegyvert, lőszerrel tároló objektumairól, az ott tárolt fegyverzetről. Munkásőrség Országos Parancsnoksága. Nyt. sz.: 10/23/89. (A megyék megnevezése a hivatkozott dokumentum szerint.)

géppuskalőszer 1 299 980 db
kézigránát¹² 92 014 db

A fegyvereket és lőszereket 188 objektumból kellett összegyűjteni. (A Munkásőrség fegyverzetének részletes adatait az 1. számú táblázat tartalmazza.) A fegyverekkel és a lőszerekkel együtt, 17 objektumból 13 985 kg trotilt is beszállítottak. A fegyverek és lőszer fizikai átvétele és elszállítása a már a hadsereg által őrzött objektumokból az október 23-át követő napon megkezdődött.

1. táblázat *Kimutatás a Munkásőrség fegyverzetéről*

Megnevezés	Objektum	Pi.	Gpi.	Gpu.	Gsz.	Lőszer	Kgr.
Budapest	37	12742	13528	174	935	4678573	22468
Baranya megye	9	2258	2347	29	161	1114975	3628
Bács megye	11	1818	1937	27	120	912984	3578
Békés megye	8	2011	2139	28	139	977023	3405
Borsod megye	13	3580	3707	27	286	1716376	9286
Csongrád megye	7	2350	2476	24	170	1138125	6038
Fejér megye	6	1964	1808	17	154	593624	2940
Győr megye	7	2033	1940	17	148	753649	3026
Hajdú megye	6	2023	2161	11	148	805842	2352
Heves megye	7	1930	2005	19	147	523162	2340
Komárom megye	3	1686	1774	12	125	878589	3389
Nógrád megye	7	2336	1936	16	133	653721	3391
Pest megye	13	2839	2753	43	214	969122	4800
Somogy megye	6	1621	1707	16	86	740655	2735
Szabolcs megye	9	1956	2056	19	151	944204	3572
Szolnok megye	10	2027	2132	18	158	994924	3630
Tolna megye	6	1537	1469	12	96	599661	2112
Vas megye	7	1663	1749	30	113	780697	2975
Veszprém megye	8	2319	2446	21	164	1050160	3892
Zala megye	8	1593	1673	22	103	754151	2457
Összesen	188	52286	53743	582	3751	21580217	92014

Megjegyzés: A megyék megnevezése az eredeti dokumentum szerint.

Forrás: Kimutatás a Munkásőrség fegyvert, lőszeret tároló objektumairól, az ott tárolt fegyverzetről. Nyt. szám: 10/23/89 MOP

¹² A szerző korabeli jegyzetei alapján.

A fegyverek és lőszer átételére és elszállítására két alrendszer jelöltek ki. Az objektumokat két részre osztottuk. Az 5. Hadsereg csapatai által felügyelt területeken, megyékben az ott lévő katonai szervezetek kapták a feladatot a fegyverek és lőszer átételére. Ezt az alrendszer jómagam irányítottam, aki akkor az 5. Hadsereg fegyverzeti főnökének helyeteseként szolgáltam.

A másik alrendszer Budapestet és az 5. Hadsereg csapataitól távol eső területeket tartalmazta. Ezt a feladatot az MH Fegyverzettechnikai Szolgálatfőnökség szervezte és irányította a központi fegyver- és lőszerraktárak bevonásával. A továbbiakban csak az 5. Hadsereg alrendszerében végzett tevékenységről számolok be.

Az átveendő fegyverek és lőszer mennyisége, az objektumok száma és távolsága alapján pontos számvetések készültek az átétel időszükségletéről, a feladathoz szükséges létszámról és szállítótérrel. Ezen ismeretek birtokában szerveztük meg a feladatot.

A fegyverek és lőszer átételére a területileg legközelebb lévő katonai szervezeteknél átveőcsoportokat jelöltek ki és alakítottak meg. Összesen 43 átveőcsoport állt fel. Egy csoport – az átveendő fegyver és lőszer mennyiségének függvényében – 1–3 objektumot kapott. A csoport összetétele szintén az átveendő fegyver és lőszer mennyiségétől függött.

Az átveőcsoportok összetétele a következő volt:

parancsnok (tiszt);

2–5 fő átveő (tiszthelyettes);

6–24 fő rakodó és őr (legénységi állományú);

3–10 fő gépkocsivezető (legénységi állományú);

3–10 db szállító gépkocsi.

A parancsnokok megkapták az átétel helyét, az átveendő mennyiséget és az átétel időpontját tartalmazó parancsot, és meghatározott időpontban az akció megkezdődött. A kijelölt – már a hadsereg által őrzött – objektumokban mindenhol fogadták az átveőket, és rendben megtörtént a fegyverek és lőszer átétele és felmálházása a szállító gépjárművekre. A gépkocsioszlopok a laktanyákba szállították az átveendő fegyvereket és lőszeret. A feladat végrehajtását minden alakulat jelentette az 5. Hadsereg Fegyverzeti Szolgálatához, ahol összegeztük a jelentéseket és napjában jelentettünk a Főcsoportfőnökségre. Ezzel a művelet első része október végéig lezárult.

A második részt november hónapban hajtottuk végre, amikor az átveőalakulatok a fegyvereket és lőszeret – központilag egyeztetett időpontban – beszállították a központi fegyver- és lőszerraktárba, és elszámoltak az átveendő mennyiséggel. A szállítás alapvetően vasúton történt, kivéve néhány alakulatot, ahol az átveendő mennyiség nem indokolta a vasúti szállítást. Ez a rész is rendben befejeződött november végéig, sehol semmi eltérés, gond nem merült fel.

A feladat végén, valamikor decemberben a kormánybiztos értékelte az elvégzett munkát és elismeréseket adott át. Az értékelés a Munkásárség Országos Parancsnokságának volt székházában történt.

A következő években különböző politikai csoportok többször megkérdőjelezték, hogy ténylegesen megtörtént-e a fegyverek és lőszer begyűjtése. Többször meg kellett mutatnunk az átveendő fegyvereket és lőszeret, valamint a készült okmányokat és elszámolásokat. Az érdeklődők mindig meggyőződtek az anyagok meglétéről, az okmányok pontosságáról, de aztán jött egy új szervezet, és folyamat kezdődött újra. Évek múlva került csak nyugvópontra az ügy, megszűnt a gyanakvás. Még 1995-ben is, már az MH Fegyverzettechnikai Szolgálatfőnökség osztályvezetőjeként, foglalkoznom kellett ezzel a kérdéssel.

ÖSSZEGZÉS, TAPASZTALATOK

A logisztikai művelet sikerének egyik záloga a pontos tervezés. A fegyverek és lőszer átvtételénél pontosan számba vettük a mennyiségeket, a távolságot, az átvtétel időtartamát és a feladat végrehajtásához szükséges létszámot és szállítóteret. Ez a számvetés alapozta meg a precíz végrehajtást. Minden részfeladatról információt kaptunk, ami lehetőséget biztosított a beavatkozásra, amennyiben ez szükségessé vált volna. A feladatok pontos dokumentálása biztosította az elszámolhatóságot, és későbbi ellenőrzéseknél is nagy segítséget adott. Úgy gondolom, hogy e tapasztalatok a jelenkor logisztikai műveleteinél is nagyon fontosak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Gáspár Tibor: *A magyar fegyver- és lőszerbiztosítás története. A Magyar Honvédség Fegyverzettechnikai Szolgálatfőnökség és jogelőd szervezetei vázlatos története.* Zrínyi Kiadó, 2015. Hadtörténelmi Levéltár MN – KGY A II/B.
- Kimutatás a Munkásőrség fegyvert, lőszeret tároló objektumairól, az ott tárolt fegyverzetről. Munkásőrség Országos Parancsnoksága. Nyt. sz.: 10/23/89.
- Dr. Kiss Dávid: *A Munkásőrség híradásának kiépítése.* Katonai Logisztika, 2016/1. szám, 302–328.
- Róder László: *Született a párt és a nép bizalmából. A Munkásőrség megalakulása és szerepe a munkáshatalom megszilárdításában.* Reflektor Kiadó, 1986.